

9. Обсяги активів зросли у фінансових компаній, страховиків і ломбардів – Огляд небанківського фінансового сектору. Національний банк України. 31.03.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-aktiviv-zrosli-u-finansovih-kompaniy-strahovikiv-i-lombardiv--oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru>.
10. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2025 рік. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. 2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>.

Канд. екон. наук Михайленко О. Г., канд. екон. наук Краснікова Н. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКСПОРТУ ПОСЛУГ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

У сучасних умовах глобальних економічних перетворень зовнішня торгівля послугами набуває дедалі більшого значення як ключовий чинник структурної трансформації національних економік та інтеграції країн у світове господарство. Лібералізація міжнародних ринків, цифровізація економічної діяльності, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і формування глобальних ланцюгів створення вартості зумовлюють стійке зростання ролі сектору послуг у міжнародній торгівлі.

На відміну від торгівлі товарами, міжнародна торгівля послугами характеризується високою динамічністю, меншою матеріальною залежністю та значною чутливістю до інституційних, технологічних і геополітичних змін [1]. Ключовими детермінантами розвитку міжнародної торгівлі послугами є:

Цифрова трансформація світової економіки

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, хмарних сервісів, штучного інтелекту та платформних рішень сприяє формуванню нових видів послуг і каналів їх міжнародного обміну. Цифрові послуги дедалі частіше надаються транскордонно без фізичної присутності постачальника, що істотно знижує бар'єри входу на зовнішні ринки [2].

Цифровізація змінює не лише обсяги, а й структуру світової торгівлі послугами, посилюючи роль ІТ-послуг, фінансових, консалтингових, інжинірингових і креативних сервісів. Водночас зростає значення цифрової інфраструктури та

людського капіталу як ключових чинників міжнародної конкурентоспроможності країн у сфері послуг [3].

Глобальні ланцюги створення вартості у сфері послуг

Послуги дедалі частіше виконують не допоміжну, а системоутворюючу роль, забезпечуючи функціонування виробництва, логістики, маркетингу, фінансів і післяпродажного обслуговування. Це сприяє зростанню торгівлі проміжними послугами між країнами та формуванню складних мереж міжнародної кооперації [4].

В умовах перебудови глобальних ланцюгів постачання, спричиненої геополітичними ризиками та кризовими явищами, спостерігається підвищення ролі регіоналізації та nearshoring. Водночас послуги залишаються відносно мобільним елементом глобальних ланцюгів, що дозволяє країнам із конкурентними людськими ресурсами інтегруватися у світову економіку навіть за обмежених матеріальних можливостей [5].

Лібералізація та регулювання міжнародної торгівлі послугами

Суттєвий вплив на розвиток торгівлі послугами має інституційне середовище, сформоване в межах багатосторонніх і регіональних торговельних угод. Генеральна угода з торгівлі послугами (GATS) створила базові правила доступу до ринків, національного режиму та прозорості регулювання, що сприяло активізації міжнародного обміну послугами [1].

Разом з тим у сучасних умовах посилюється роль регіональних і двосторонніх угод, які часто передбачають глибшу лібералізацію, ніж багатосторонні домовленості. Паралельно з лібералізацією зростає регуляторна складність, пов'язана із захистом даних, кібербезпекою, оподаткуванням цифрових послуг та національними вимогами до постачальників, що формує нові виклики для експортерів послуг [6].

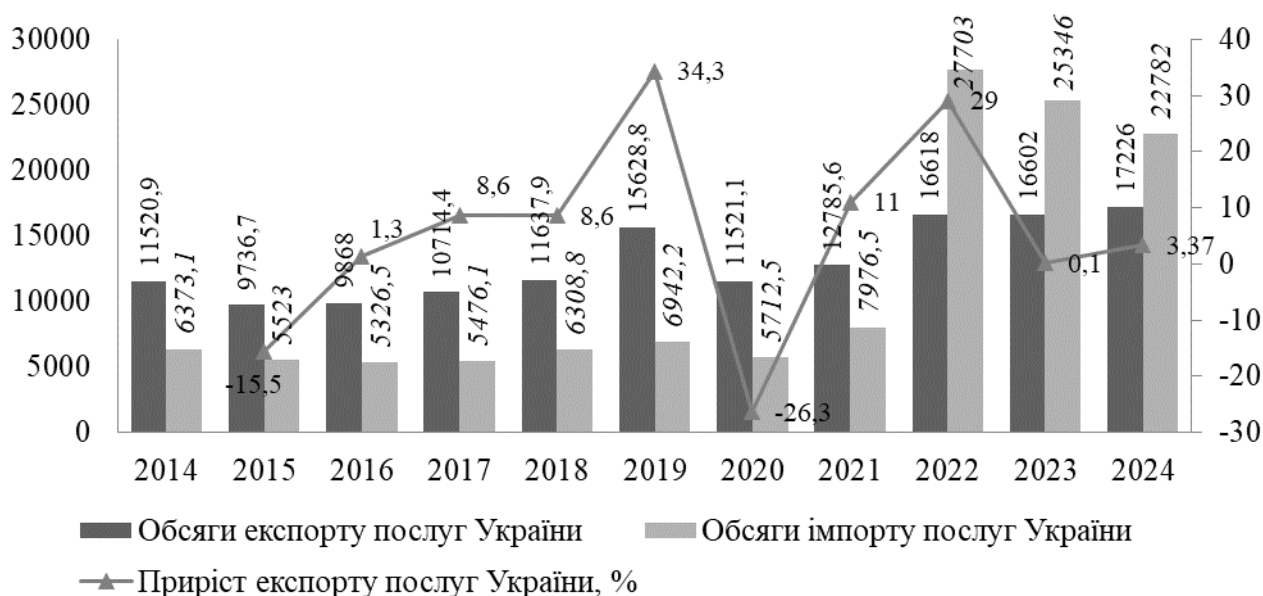
Вплив глобальних криз і геоекономічних зрушень

Глобальні економічні кризи, пандемія COVID-19 та зростання геополітичної напруженості суттєво вплинули на динаміку та структуру міжнародної торгівлі послугами. З одного боку, традиційні види послуг, зокрема транспортні та туристичні, зазнали значних втрат. З іншого – цифрові, інформаційні та бізнес-послуги продемонстрували високу стійкість і навіть прискорене зростання [2; 5].

Том 4. УКРАЇНА У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ ТА ЇЇ ГЕОЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

У результаті відбувається структурна перебудова світового ринку послуг, за якої зростає роль ІТ- та комп'ютерних послуг (програмування, розробка ПЗ, кібербезпека); інформаційних та телекомунікаційних послуг; професійних та ділових послуг (консалтинг, аудит, інжиніринг, юридичні послуги); фінансових та страхових послуг; креативної індустрії (дизайн, медіа, маркетинг). Це створює нові можливості для країн, здатних швидко адаптуватися до глобальних перетворень і використати свої порівняльні переваги у сфері людського капіталу та цифрових технологій [3]. Таким чином, глобальні перетворення формують нову архітектуру міжнародної торгівлі послугами.

Упродовж 2014-2024 рр. експорт послуг України характеризується хвилеподібною, але загалом висхідною динамікою (рис. 1).

**Рис. 1. Динаміка торгівлі послугами України протягом
2014-2024 рр., млн дол. США**

Джерело: побудовано автором за даними [7]

Після зниження у 2015 р. (-5,5%), пов'язаного з макроекономічною кризою та початком воєнних подій, у 2016-2019 рр. спостерігалось стале зростання обсягів експорту, з піковим приростом у 2019 р. (+34,3%). Це свідчить про активну адаптацію сектору послуг до нових умов і зростання попиту на українські сервіси на зовнішніх ринках. У 2020 р. зафіксовано різке падіння експорту послуг (-26,3%), що є наслідком пандемії COVID-19, глобальних транспортних обмежень та скорочення міжнародної мобільності. Водночас уже

з 2021 р. експорт послуг відновлюється, а у 2022 р. демонструє потужний приріст (+29%), що є нетиповим для воєнного періоду та свідчить про високу стійкість окремих сегментів, насамперед комп'ютерних та інформаційних послуг.

Імпорт послуг України у досліджуваний період загалом зростає, проте характеризується більшою волатильністю, ніж експорт. Особливо помітним є різке зростання імпорту у 2022-2023 рр., що частково пояснюється: збільшенням потреб у логістичних, фінансових та страхових послугах; імпортом сервісів, пов'язаних із релокацією бізнесу та населення; активізацією зовнішньоекономічних зв'язків у сфері відновлення інфраструктури. У 2024 р. спостерігається певне зниження імпорту послуг, що може свідчити про адаптацію економіки та часткову заміну імпортованих сервісів внутрішніми.

Коливання темпів приросту експорту послуг свідчать не лише про циклічність, а й про структурну трансформацію сектору. Позитивна динаміка у 2021-2024 рр., навіть за умов воєнних ризиків, підтверджує зростаючу роль комп'ютерних, інформаційних (цифрових та дистанційних) послуг, які менш залежні від фізичної інфраструктури та географічних обмежень.

Найдинамічнішим сегментом 2024 р. є телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (38,3% від загальних обсягів експорту послуг України). На експорт транспортних послуг приходилось 23,8%, ділових послуг – 18,9%, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 4,6%. Ключовими напрямками стають транспортні послуги, пов'язані з експортом зерна, та ІТ-сектор, що демонструє стійкість [7].

Географічна структура експорту послуг України характеризується чіткою орієнтацією на розвинені ринки, насамперед Європейський Союз (41%), що обумовлено переорієнтацією логістичних маршрутів та поглибленням економічної інтеграції та Сполучені Штати Америки (29%) [7]. Саме ці ринки формують основний попит на ІТ-, бізнес- та фінансові послуги українського походження. Переорієнтація на ринки ЄС і США свідчить про поступову інтеграцію України у високорозвинений сегмент глобального ринку послуг, що висуває підвищені вимоги до якості, безпеки та регуляторної відповідності. ІТ-послуги виконують роль ключового стабілізатора зовнішньоекономічної діяльності України. Вони менш залежні від фізичної інфраструктури, що робить їх особливо важливими

в умовах воєнних та логістичних ризиків. Крім того, ІТ-експорт забезпечує високу додану вартість та сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу України як постачальника інтелектуальних сервісів

Незважаючи на позитивну динаміку та зростання ролі послуг у структурі зовнішньоекономічної діяльності, розвиток зовнішньої торгівлі послугами України супроводжується низкою системних викликів і структурних обмежень, які стримують повну реалізацію наявного потенціалу та знижують конкурентоспроможність на глобальному ринку. До них можна віднести:

Одним із ключових викликів залишається недосконалість інституційного середовища у сфері зовнішньої торгівлі послугами. Наявні регуляторні бар'єри, фрагментарність нормативно-правової бази, а також обмежена гармонізація національного законодавства з нормами Європейського Союзу ускладнюють доступ українських постачальників послуг до зовнішніх ринків [1]. Особливо це стосується фінансових, страхових, професійних та транспортних послуг, де діють підвищені вимоги до ліцензування, сертифікації та нагляду.

Додатковим обмеженням є нерівномірність лібералізації торгівлі послугами у межах міжнародних угод, що призводить до асиметричних умов доступу українських компаній на ринки третіх країн порівняно з конкурентами з розвинених економік [2].

Суттєвий вплив на розвиток зовнішньої торгівлі послугами України мають логістичні та безпекові обмеження, посилені воєнними діями та геополітичною нестабільністю. Транспортні, туристичні та пов'язані з ними послуги зазнали значного скорочення через обмеження мобільності, руйнування інфраструктури та зростання операційних ризиків [8].

Крім того, глобальні геоелектронічні зрушення, зокрема фрагментація світової економіки та зростання протекціоністських тенденцій, формують нові нетарифні бар'єри для експорту послуг, зокрема у цифровій сфері (локалізація даних, обмеження транскордонних потоків інформації) [9]. Важливим викликом для сталого розвитку експорту послуг є кадрові та демографічні чинники. Масштабна трудова міграція, зниження чисельності економічно активного населення та «відтік мізків» обмежують можливості розширення високотехнологічних послуг [10]. Це особливо актуально для ІТ-сектору, який, попри динамічний розвиток, стикається з дефіцитом кваліфікованих фахівців у довгостроковій перспективі.

Нерівномірний доступ до якісної освіти та програм підвищення кваліфікації також стримує диверсифікацію структури експорту послуг у бік більш складних і наукоємних сегментів [5].

Структурною проблемою розвитку зовнішньої торгівлі послугами України є висока концентрація експорту в окремих сегментах, насамперед ІТ-послугах. Така модель, з одного боку, забезпечує стабільні валютні надходження, з іншого – підвищує вразливість до зовнішніх шоків, змін регуляторної політики та кон'юнктури на ключових ринках [7].

Обмежена присутність України у сегментах фінансових, креативних, інжинірингових та науково-дослідних послуг свідчить про недостатню глибину інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості у сфері послуг [2].

Зростання конкуренції на світовому ринку послуг, зокрема з боку країн Азії та Центрально-Східної Європи, формує додатковий тиск на українських експортерів. Конкурентні переваги України у вигляді відносно нижчої вартості послуг поступово нівелюються, що вимагає переходу до нецінових моделей конкуренції – інноваційності, якості, брендингу та сервісної диференціації [3].

Крім того, іміджеві ризики, пов'язані з безпековою ситуацією та макроекономічною нестабільністю, можуть негативно впливати на довгострокові контракти та інвестиційні рішення міжнародних замовників [8].

Отже, подолання зазначених викликів потребує комплексної державної та корпоративної політики, спрямованої на поглиблення регуляторної гармонізації, диверсифікацію експорту послуг, розвиток людського капіталу та посилення нецінових конкурентних переваг на глобальному ринку.

Подальший розвиток зовнішньої торгівлі послугами України значною мірою залежатиме від здатності національної економіки адаптуватися до глобальних перетворень, використати наявні конкурентні переваги та мінімізувати вплив структурних і інституційних обмежень. У середньо- та довгостроковій перспективі сектор послуг має потенціал стати одним із ключових драйверів економічного зростання та інтеграції України у світовий ринок [1]. Одним із пріоритетних стратегічних напрямів є диверсифікація структури експорту послуг з метою зниження залежності від окремих сегментів, насамперед ІТ-послуг. Поряд

із збереженням і розвитком цифрових сервісів перспективними напрямками є інжинірингові, консалтингові, фінансові, освітні, креативні та науково-дослідні послуги, які характеризуються високою доданою вартістю та стабільним попитом на глобальних ринках [3].

Розширення спектра експортованих послуг сприятиме глибшій інтеграції України у глобальні ланцюги створення вартості та підвищенню стійкості зовнішньоекономічної діяльності до кон'юнктурних коливань. Європейський Союз і Сполучені Штати Америки залишатимуться ключовими стратегічними ринками для українських експортерів послуг. Подальша гармонізація регуляторного середовища з нормами ЄС, імплементація положень Угоди про асоціацію та участь у спільних цифрових і сервісних проєктах створюють передумови для розширення доступу українських компаній до розвинених ринків послуг [4; 5].

Паралельно перспективним є розвиток трансатлантичної співпраці у сфері ІТ, бізнес- та професійних послуг, що дозволить Україні закріпити позиції у сегментах із високими вимогами до якості, безпеки та інституційної надійності [9].

Ключовою умовою реалізації експортного потенціалу послуг є інвестиції у цифрову інфраструктуру та людський капітал. Розвиток широкосмугового доступу до Інтернету, дата-центрів, хмарних платформ і кібербезпеки створює основу для масштабування цифрових послуг і підвищення їх конкурентоспроможності [6].

Не менш важливим стратегічним напрямом є модернізація системи освіти та професійної підготовки з орієнтацією на потреби глобального ринку послуг. Розвиток STEM-освіти, програм безперервного навчання та залучення висококваліфікованих фахівців сприятиме переходу від переважно цінової конкуренції до нецінових моделей, заснованих на якості та інноваційності [10].

Важливою передумовою реалізації стратегічних перспектив є активна роль держави у формуванні сприятливого інституційного середовища для експорту послуг. Це передбачає вдосконалення регуляторної бази, розвиток механізмів експортного кредитування і страхування, підтримку участі українських компаній у міжнародних виставках, платформах і мережах [1-5]. Особливого значення набуває формування національного бренду України як надійного постачальника

послуг, що сприятиме зниженню іміджевих ризиків і розширенню довгострокових контрактних відносин із міжнародними партнерами.

Таким чином, перспективи розвитку зовнішньої торгівлі послугами України пов'язані з переходом до більш диверсифікованої, інноваційної моделі експорту, поглибленням інтеграції у розвинені ринки, розвитком людського капіталу та посиленням інституційної підтримки. Реалізація зазначених стратегічних напрямів дозволить Україні не лише зміцнити позиції на світовому ринку послуг, а й підвищити роль сектору послуг у забезпеченні довгострокової економічної стійкості та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. World Trade Report. World Trade Organization. 2025 URL: <https://media.un.org/unifeed/en/asset/d344/d3447839>.
2. World Investment Report 2020. UNCTAD. 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_overview_en.pdf.
3. Services trade in the global economy. OECD. 2026. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/services-trade-in-the-global-economy.html>.
4. Global Value Chain Development Report 2023. World Bank. 2023. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/gvc_dev_rep23_e.htm.
5. Global Trade Fragmentation. An EU Perspective European Commission. 2023. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-10/eb075_en.pdf.
6. The OECD Index of Digital Trade Integration and Openness (INDIGO). OECD. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/the-oecd-index-of-digital-trade-integration-and-openness-indigo_623087f9-en.html.
7. Trade Map: International Trade Statistics. International Trade Centre. 2026. URL: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=5%7c804%7c%7c%7c%7c94%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1.
8. Global Economic Prospects. World Bank. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.
9. E-commerce and Digital Economy Programme. Year in Review 2024. UNCTAD. 2024. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/dtlecdeinf2025d1_en.pdf.
10. World Employment and Social Outlook: Trends 2025. International Labour Organization. 2025. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2025>.